

Andijon Davlat Chet tillar Instituti filologiya fanlari nomzodi, dotsent N.M.Pazilova taqrizi ostida

BOLALAR ADABIYOTIDA MATNNING SEMIOTIK MANZARASI

Xudoyberganova Sevara Ilhomjonovna

Farg`ona Davlat Universiteti
Lingvistika:ingliz tili kafedrası magistranti
Telefon: +998 99-994-81-56
E-mail:sevaraxudoyberganova@gmail.com

Nishanova Feruza Rustamovna

Farg`ona Davlat Universiteti
Lingvistika:ingliz tili kafedrası magistranti
Telefon raqami: +998 90-840-70-40
E-mail: feruza-izumrud@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada matn tushunchasi nuqtai nazaridan turli ma'nolarni keltirib chiqaradigan atama sifatida talqin qilingan va kognitiv psixologiya, etnopoetika, ijtimoiy semiotika, poststrukturalizm va dekonstruksionizm nazariyalari orqali tahlil qilingan rasmlı kitoblar va ularning o'quvchilarga ya'ni bolalarga ta'siri tushuntirilgan. Ushbu tadqiqot ishida rasmlı kitoblarda verbal va vizual belgilar orqali hikoya ma'lumotlarini yetkazilishi va o'quvchilarga turli xil ishoraviy belgilar orqali matnni tushunishga yordam berishi atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Atama sifati, kognitiv psixologiya, etnopoetika, ijtimoiy semiotika, poststrukturalizm, dekonstruksionizm, rasmlı kitoblar, verbal belgilar, vizual belgilar, hikoya ma'lumotlari, ishoraviy belgilar, paralingvistik belgilar, kinesik belgilar, proksemik belgilar.

Annotation: In this article, picture books are interpreted as a term that brings different meanings from the point of view of the concept of text and analyzed through the theories of cognitive psychology, ethnopoetics, social semiotics, poststructuralism, and deconstructionism, and their impact on students, i.e. children, is explained. This research paper examines how picture books convey narrative information through verbal and visual cues and help readers understand the text through a variety of non-verbal cues.

Keywords: Term quality, cognitive psychology, ethnopoetics, social semiotics, poststructuralism, deconstructionism, picture books, verbal signs, visual signs, narrative information, gestural signs, paralinguistic signs, kinesic signs, proxemic signs.

Matn muayyan bir tartibdagi nuqtai nazarni aks ettiruvchi, turli ma'nolarni keltirib chiqaradigan atama sifatida talqin qilinadi. Matn kognitiv psixologiyada muallifning g'oyasi sifatida, etnopoetikada hikoya va ijroning birlashuvi sifatida, ijtimoiy semiotikada ma'nolarning ijtimoiy almashinuvi sifatida, poststrukturalistik nazariyada mahsuldorlik va boshqalar sifatida ifodalangan. Boshqalar uchun, shu jumladan ba'zi dekonstruksionistlar fikricha matn xayoliy bo'lib, hamma joyda, lekin hech qanday joyda to'liq mavjud emas. Bolalar rasmlı kitoblari matnni turli jihatlarini yoritish va tahlil qilish uchun eng munosib vosita hisoblanadi. Bu kamida ikkita sababga ko'ra aniqlanadi. Birinchidan, rasmlı kitoblardagi vizual va verbal komponentlar muloqot ma'nosida katta samaradorlikka olib keladi¹. Ikkinchidan, yosh bolalar uchun mo'ljallangan kitoblar turli tasvirlar bilan boyitilgan.

¹ Landes, S. (1987). Picture books as literature. In B. Harrison & G. Maguire (Eds.), *Innocence and experience: Essays & conversations on children's literature* (pp. 315-322). New York: Lothrop, Lee, & Shepard.

Shuning uchun ular diqqat bilan o'rganilishi kerak, chunki ular bolalarga yozma hikoyalar bilan tanishish imkonini beradi.

Rasmi hikoyalar kitobida potentsial belgi, bu o'quvchi / tinglovchi uchun mavjud bo'lgan ishoraviy belgilar tarmog'i bo'lib, u og'zaki til va tasvir tilining ikkilik belgi tizimlari sifatida tavsiflanadi. Bolalar rasmi kitoblarida muallif va rassom hikoya ma'lumotlarini turli yo'llar bilan bir-biriga bog'langan verbal va vizual ishoraviy belgilar orqali yetkazishadi. Shuningdek, rasmi kitobni ko'pincha kattalar matn tuzish ko'nikmalarini egallash bosqichida bo'lgan yosh bolaga o'qib beradilar va bu jarayonda ular matnni o'z talqinini aks ettiruvchi turli xil paralingvistik, kinesik va proksemik ishoraviy belgilar orqali izohlaydi.

Shunday qilib, hosil bo'lgan matn o'qib beruvchining og'zaki matnini, muallifning yozma matnini va rassomning vizual matnini birlashtiradi. Shunga ko'ra, matnning muallif matni sifatidagi tor tushunchasi shu tariqa o'qish hodisasining ijtimoiy konteksti sohasiga kengaytiriladi, bunda matn muallif, rassom va ijrochi tomonidan berilgan ishoraviy belgilarning namoyishi hisoblanadi. Shunday qilib, rasmi kitoblar bolalarni savodxonlikka o'rgatish va ularga zavq berish uchun mo'ljallangan matnlardir. Timsol bolalar rasmi kitoblarida ko'proq rol o'ynaydi. Timsolni aks ettiruvchi og'zaki til rasmlarda mavjud bo'lgan ikonik belgilar bilan birlashtirilgan. Ikonik belgilar hikoyaning ketma-ketligini aks ettirish uchun navbat bilan joylashtirilgan. So'zlar va rasmlar birgalikda hikoyani o'quvchiga yetkazadi. Og'zaki tilda tasvirlar va timsollarda ikonik jihatlar ustun bo'lsa-da, ularning har biri belgilarning boshqa jihatlarini ham ifodalashi mumkin. Shunday qilib, bolalarning rasmi hikoyalar kitoblari, asosan, so'zlarning ramziy belgilari, tasvirlarning ikonik belgilari, so'zlar va rasmlarning o'ziga xos uchlik munosabatlarining qo'shilishidan hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Анисимова е.е. лингвистика текста и межкультурная коммуникация. – м., 2003. – 128 с. – библиогр.
2. Garrod, S. C. (1985). Incremental pragmatic interpretation versus occasional inferencing during fluent reading. In Rickheit, G., and Strohner, H. (eds.), *Inferences in Text Processing*, NorthHolland, Amsterdam
3. Kosslyn, S. M. (1991). A cognitive neuroscience of visual cognition: Further developments. In Logie, R. H., and Denis, M. (eds.), *Mental Images in Human Cognition*, North-Holland, Amsterdam
4. Kruley, P., Sciama, S. C., and Glenberg, A. M. (1994). On-line processing of textual illustrations in the visuospatial sketchpad: Evidence from dual-task studies.
5. Brown, G., & Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge University Press.
6. Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. Longman.
7. Kachru, B. B. (1992). *The Other Tongue: English Across Cultures*. University of Illinois Press. G.S.Kutumova., I.I.Inogamov, Geodeziya va marksheyderlik ishi:. — Toshkent: “Ilm-ziyo-zakovat” 2020, 328 b.